

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Vayışlah Korku mu, Sıkıntı mı?

Yaakov ve Esav, yirmi iki yıllık bir ayrılığın ardından tekrar karşılaşmak üzeredirler. Endişe verici bir karşılaşmadır bu. Esav, kendi berahasının çalınması olarak gördüğü olayın intikamını almak için Yaakov'u öldürmeye yemin etmiştir. Şimdi bunu yapacak mıdır, yoksa aradan geçen zaman bu yarayı iyileştirmiş midir? Yaakov geldiğini ağabeyine bildirmek için ulaklar gönderir. Geri döndüklerinde, Esav'ın dört yüz adamlık bir kuvvetle Yaakov'u karşılamaya geldiğini anlatırlar. Sonra şu sözleri okuruz:

Yaakov çok korktu ve içine sıkıntı düştü.

Bereşit 32:8

Buradaki soru barizdir. Evet, Yaakov güçlü duyguların etkisi altındadır. Ancak totolojinin, yani anlam olarak birbirine çok yakın olan bu fiillerin gereksiz görünen tekrarının sebebi nedir? Korkmakla sıkıntılı olmak arasındaki fark nedir? Midraş buna derin bir cevap verir:

Rabi Yeuda bar İlay şöyle dedi:
Korku ve sıkıntı aynı şey değil

midir? Ancak anlam şöyledir: [Yaakov] öldürülme ihtimali nedeniyle "çok korktu". Öldürme ihtimali nedeniyle "içine sıkıntı düştü". Çünkü Yaakov şöyle düşündü: Eğer o bana üstün gelirse beni öldürmeyecek mi; buna karşılık, eğer ben ona üstün gelirsem onu öldürmeyecek miyim? Dolayısıyla anlam budur. Öldürülebilir diye "çok korktu"; öldürebilir diye "içine sıkıntı düştü".

Midraş'a göre, korkmakla sıkıntı hissetmek arasındaki fark, ilkinin fiziksel, ikincisininse ahlaki bir endişe olmasıdır. Kişinin kendi ölümünden korkması bir şeydir; başka birinin ölümünün müsebbibi olma olasılığından endişelenmesi ise bambaşka bir şeydir. Ancak şimdi başka bir soru ortaya çıkmaktadır. Yahudilikte nefsi müdafaa mubahtır! Eğer Esav Yaakov'u öldürmeye çalışacak olsaydı, Yaakov buna karşı koymakta ve gerektiği takdirde bunu Esav'ın yaşamına pahasına yapmakta haklı olurdu. Öyleyse bu olasılık onda neden

ahlaki bir huzursuzluğa yol açmıştır? İşte, Raşi'nin açıklamaları hakkında yapılmış Sifte Hahamim adlı açıklama eserinin yazarı Rabi Şabetay Bas'ın ele aldığı soru budur:

Yaakov'un, Esav'ı öldürme olasılığı hakkında tabii ki sıkıntı hissetmemesi gerektiği öne sürülebilir. Zira açık bir kural vardır: "Seni öldürmeye geleni öldürmek üzere [ondan daha] erken davran. Yine de Yaakov, Esav'ın, Yaakov'u öldürmek değil, sadece Yaakov'un adamlarıyla savaşmak niyetinde olan adamlarından bazılarını çarpışma sırasında öldürebileceğinden korktuğu için huzursuzluk hissetmiştir. Ve her ne kadar Esav'ın adamları Yaakov'un adamlarının peşinde idilerse de ve her insan, [öldürmek amacıyla birini] takip edenin hayatı pahasına, takip edilenin hayatını kurtarma hakkına sahiptir. Yine de bir şart vardır: "Eğer takip edilen, takip edenin bir uzvunu yaralamak suretiyle kurtarılabilirken, kurtaran kişi bunun yerine takip edeni öldürdüyse, o zaman, kurtaran kişi bu yüzden ölüm cezasını hak eder." Dolayısıyla, Yaakov, Esav'ın adamlarını yalnızca yaralamak suretiyle durdurabilirken savaşın karmaşasında onlardan bazılarını öldürebileceğinden endişe etmiştir.

Sifte Hahamim'e göre burada söz konusu olan prensip, şiddet kullanımında asgari düzeyi korumaktır. Yaakov, saldırı altında olanların – kendisi de dâhil olmak üzere – yaşamlarını savunmak için yapılması

gereken tek şey yaralama iken, çatışmanın sıcaklığında savaşçılardan bazılarını öldürme olasılığı karşısında sıkıntı hissetmiştir.

Ancak ikinci bir olasılık daha olabilir ki o da Midraş'ın, tam olarak söylediği şeyi kastediyor olmasıdır; ne eksik ne de fazla: Yaakov'un içine, tamamen haklı olsa bile birini öldürmek zorunda kalma ihtimali nedeniyle sıkıntı düşmüştür.

Burada bir ahlaki ikilem kavramı söz konusudur. Bir ikilem sıradan bir çatışmadan ibaret değildir. Birçok ahlaki çatışma vardır. Bir annenin yaşamını kurtarmak için kürtaj yapılabilir mi? Anne veya babamız Yahudi kanununa göre yasak olan bir şeyi yapmamızı istediği zaman ona itaat etmeli miyiz? Hayatından ümit kesilmiş bir hastanın yaşamını uzatmak için Şabat'ı ihlal edebilir miyiz? Bu soruların cevapları vardır. Doğru ve yanlış hareket yolları vardır. İki görev birbiriyle çatıştığı zaman bize bunların hangisinin öncelik kazandığını söyleyen alaha-üstü ilkeler vardır. Tüm ahlaki çatışmaların bu türden olduğu bazı sistemler mevcuttur. Bir karar prosedürü ve dolayısıyla "Ne yapmam gerekir?" sorusunun kesin bir cevabı her zaman vardır.

Buna karşılık bir ikilem, doğru hiçbir cevabın olmadığı bir durumdur. A'yı yapmamam (başkasının beni öldürmesine izin vermemem) gerekir ve B'yi yapmamam (başkasını öldürmemem) gerekir; ama ikisinden birini yapmak zorundayım. Daha iyi ifade etmek gerekirse, doğru olanı yapmanın meselenin sona erdiği anlamına gelmediği durumlar karşımıza çıkabilir. Hatta buradaki çatışma, doğası gereği trajik nitelik taşıyabilir. Bir ilkenin (nefsi müdafaa)

bir diğerine (birini öldürme yasağı) üstün geldiği gerçeği, böyle bir tercihle yüz yüze kaldığımız zaman içimizde bir huzursuzluk ve tereddüt olmayacağı anlamına gelmez. Bazen, ahlaklı bir insan olmak, böyle bir tercihte bulunmak zorunda olduğumuz için sıkıntı hissetmek demektir. Doğru olanı yapmak, pişmanlık veya suçluluk hissetmiyorum anlamına geliyor olabilir, ama hâlâ, sırf yaptığım şeyi yapmak zorunda kaldığım için üzüntü veya keder hissedebilirim.

İkilemlerin var olabileceğini kabul eden bir ahlak sistemi, ahlaki yaşamın karmaşıklıklarını ortadan kaldırma girişiminde bulunmayan bir sistemdir. İki doğru veya iki yanlış arasındaki bir çatışmada, doğru ve uygun bir hareket yolu olabilir (iki kötü seçenek içinde daha az kötü olanı veya iki iyi seçenek içinde daha iyi olanı); fakat bu, var olabilecek tüm duygusal acıyı geçersiz kılıyor değildir. Dürüst bir insan bazen, doğru davrandığını bildiği zaman bile sıkıntı hissetmeye kabil olabilir.

Midraş'ın bize söylediği şudur: Yahudilik, ikilemlerin varlığını tanır. Yahudi kanununun ve onun içerdiği, iki görevden hangisinin öncelik kazandığına karar vermeyi sağlayan alaha-üstü ilkelerin giriftliğine rağmen, sıkıntı için ortadan kaldırılamayan bir sebebin var olduğu durumlarla hâlâ yüz yüze kalabiliriz. Yaakov'un, tamamen haklı bir gerekçeye sahip bir şey yapmanın – yani kendi yaşamını, kardeşinin yaşamı pahasına savunmanın – sadece düşüncesi karşısında bile ahlaki bir endişe duymaya kabil olması, onun büyüklüğünün işaretidir.

Bu karakteristik – nefsi müdafaa durumunda başvurulduğu zaman bile şiddet ve kan dökme olasılığı karşısında

sıkıntı duymak – o zamandan beri Yahudi halkının genlerinde kalmıştır. Çağdaş tarihin en dikkate değer olgularından biri, İsrail askerlerinin 1967'deki Altı Gün Savaşı'ndan sonraki tepkileri olmuştur. Savaştan önceki haftalarda, dünyanın herhangi bir yerinde, Yisrael ve halkının dehşet verici bir tehlike içinde olduğunun farkında olan Yahudilerin sayısı pek azdı. Mısır, Suriye ve Ürdün orduları her yandan Yisrael sınırına yığınak yapıyorlardı. Yisrael, halkını denize dökmeye ant içmiş düşmanlarla kuşatılmıştı. Fiiliyatta Yisrael tüm zamanların en müthiş askeri zaferlerinden birini kazandı. Rahatlama duygusu kadar, Yeruslayim'in yeniden birleştirilmesi ve Yahudilerin, on dokuz yıl boyunca yapamadıkları şekilde, artık Batı Duvarı'nda dua edebilecekleri gerçeği karşısındaki coşku da son derece yoğunlu. En seküler Yisrael vatandaşları bile, tarihi bir zafer olduğunu bildikleri bu olay karşısında yoğun bir inanç duygusu hissettiklerini itiraf ediyorlardı.

Ama işte, savaşı takip eden aylar içinde, Yisrael içinde sohbet ve konuşmalar meydana geldikçe, savaşta rol alan askerler arasındaki ruh halinin, zaferi yansıtmaktan çok uzak olduğu, açık bir hal almaya başladı. Kasvetli, düşünceli, hatta acı doluydu. O yıl, Yeruslayim'deki İbrani Üniversitesi, savaş sırasında Genelkurmay Başkanı olan Yitshak Rabin'e fahri doktora unvanı verdi. Kabul konuşmasında Rabin şöyle dedi:

“Garip bir olguya, savaşçılarımız arasında gittikçe daha çok rastlıyoruz. Neşeleri tam değil; kutlamalarına küçük denemeyecek bir üzüntü ve şok payı hâkim ve kutlamadan

tamamen kaçınanlar da var. Ön cephedeki savaşçılar kendi gözleriyle zaferin sadece ihtişamını değil, bedelini de gördüler: yanı başlarında kanlar içinde cansız düşen yoldaşları. Hatta düşmanlarımızın ödedikleri korkunç bedelin bile adamlarımızın birçoğunun yüreğine dokunduğunu biliyorum. Yahudi halkı, fetih ve zaferin getirdiği övünç duygusunu hissetmeyi hiç öğrenememiş veya kendisini buna alıştırıramamış olabilir. Ve bu yüzden zaferi karışık duygularla karşılıyor.”

Zafer zamanında bile sıkıntı hissetmeye kabil olan bir halk, ahlaki yaşamın trajik karmaşıklığını bilen bir halktır. Bazen doğru tercihi yapmak yeterli değildir. Kişi bu gibi tercihlere hiç gerek olmayacak bir dünya yaratmak için de mücadele etmelidir, çünkü insanlık olarak, çatışmaları çözümlemenin şiddete başvurmayı gerektirmeyen yollarını aramış ve bulmuş bulunuyoruz.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Yapacağınız her seçimin bir şekilde yanlış olacağını hissettiğiniz bir durumla hiç karşı karşıya kaldınız mı?
2. Fiziksel tehlike ile ahlaki tehlike arasındaki fark nedir?
3. Sizce hangisiyle yüzleşmek daha zordur? Ve hangisini çözmek daha zordur?